

VORMSI SÕNUMID

Number 39

Kena kevadet!

04.05.2010

Teabelehe *Vormsi Sõnumid* eesmärgiks on anda informatsiooni saareelu puudutavatel teemadel, käsitleda saare probleeme ning arendust.

Käesolevas numbris

Vormsi kultuuripäev 2

Vormsi lasteaed 4

Kaasamisest 4

Vormsi tuulepark 6

Mõtteid 11

Selle aasta lumevaatlused 12

**Soovime õnne lastele,
rõõmu vanematele ja
vanavanematele !**

23. märtsil sündis **Merili Kuntu ja Herky Grundsteni** peres pisipoeg **Kasper**.

Soovime õnne ja tervist !

Vormsi Lasteaed-Põhikool,
Vormsi Käsitöö Selts ja
MTÜ Läänerannik
Tänavad, tunnustavad ning omistavad
**Vormsi pärandihoidja aunimetuse
Oskar Fribergile**
tema elutöö eest
Vormsi kultuuripärandi hoidmisel ja
edasiandmisel.

Oskar on hoidnud ja edasi kandnud vormsi-rootsi kultuuripärandit läbi aastakümnete just siin meie saarel. Läbi igapäevaelu on säilinud traditsioonilised saarerahvale omased töösused. Oma oskusi ja teadmist on Oskar edasi andnud ja annab järeltulevatele põlvedele.

Aunimetus anti üle Vormsi kultuuripäeval 2010

Vormsi kultuuripäev—2010

Vormsi kultuuripäev toimus tänavu 20. märtsil. Seekordseks teemaks oli Vormsi kultuuripärand ja tänapäeva keskkond. Kultuuripäev oli pühendatud Vormsis töötanud õpetajale, loodusloolasele ja aiandusteadlasele Jaan Spuhl-Rotaliale, kelle sünnist möödus eelmise aasta septembris 150 aastat. Päev oli täis erinevaid loenguid ja muusikalisi etteasteid. Kõigi loengute ühisosaks oli teema – Vormsi - ja see, et kõik ettekanded olid sisult ja esituselt väga huvitavad. Lausa nii paeluvad, et üritust üles filmima pidanud noormees unustas kaamera kotist välja võtta. Iga teemat võiks tutvustada sõnadega „väga/erakordselt/eriti huvitav“ ja „oleks väärt omaette üritust“.

Age Kõiveer andis alguses ülevaate möödunud kultuuripäevadest ja kuidas on need mõjutanud meie edaspidiseid tegemisi.

„Vormsi kultuuripäevad said ellu kutsutud eesmärgiga anda vormsilastele impulss kultuuripärandiga põhjalikumaks tutvumiseks ja ammu unustatud vana avastamiseks, traditsioonide loomiseks ja hoidmiseks, teadmiste ja oskuste edasiandmiseks.

Kultuuripäevad ongi just see koht, kus on võimalik omandatud teadmisi ja oskusi ning tehtud töid eksponeerida ja tutvustada. Boonuseks oleks, kui sellest nakatuks üha rohkem uusi tegijaid.

Mida konkreetset on kultuuripäevad andnud? Esimesed kultuuripäevadest sai tõuke tuua hiiu kannel, vormsipäraselt *talharpa*, jälle Vormsisse, et sellel siin jälle mängima õppida. Pool aastat hiljem, 2008. aasta sügisel, toimuski talharpa meisterdamise laager, kus seitse laagrist osavõtjat meisterdasid ise omale pilli. Edaspidi on toimunud mitmeid hiiu kandle õppepäevi, tänu millele on nii mõnelgi saareinimesel selge mitu vormsi ja eestirootsi laulu. Esinetud on mitmes paigas Eestis ja käidud ka Stockholmis ning Helsingis.

Teistel kultuuripäevadel õppisime saviesemete maapõletust. Maapõletuse tehnikat ning omandatud oskusi on õpetaja Ene Rand edasi andnud ka Vormsi kooliõpilastele. Proua Helle Rinnak koos Ela Strengiga andsid edasi oma teadmisi ja oskusi maapõletusest Mandri-Eesti õpetajatele.

Tänu Riina Kaablile on käivitunud folklooriring, kus meid on küll veel vähe, kuid kus me järjekindalt õpime eeskätt vanu vormsi, eestirootsi, aga ka vanu eesti regilaule.

Vormsi kultuuripäevad on õige koht tutvustada käsitööselti tegemisi. Praegu on meil pooleni vormsi kurdseeliku tegemine, mille kootud kangast saate all korrusel oleval käsitöönäitusel ka vaadata. Tulevikus on loota, et igal vormsi naisel oleks võimalik kududa endale oma seelik. Tänu Marju Tammele oleme valmis saanud vormsi rahvariieete juurde käivate vardakottide ehk *bindungenitega*, millega samuti esimese korruse käsitööklassis saab tutvuda.

Kui endalt küsin, mis on see kõige olulisem, mis on kahe aastaga saavutatud, siis vastaksin järgmist: me ei pidanud seekord Vormsi kultuuripäevi ette valmistama kolme-neljakesi nagu kaks aastat tagasi, vaid nüüd on neid kultuurikandjaid, kes tänase ürituse kordaminekuks kaasa löid, vähemalt 20.“

Kultuuripäev jätkus saare pisimate, aga see-eest väga tegusate esinemisega. Oli Vormsi lasteaialaste armas ja siiras muusikaline etteaste. Sealhulgas Hedvig Kivi poolt suurepäraselt esitatud luuletus, kuidas elati 100 aastat tagasi. Hiljem tutvustasid Jana Kokk ja Hedvig sel aastal lasteaias koostatud „Keskkonna aabitsat“. Esitus oli võimas.

Elle Puurmann ja Kristina Rajando andsid Vormsi Lasteaed-Põhikooli, Vormsi käsitöö seltsi ja MTÜ Läänerannik poolt Oskar Fribergile üle Vormsi pärandihoidja aunimetuse tema elutöö eest Vormsi kultuuripärandi hoidmisel ja edasiandmisel.

Koit Kõiveer tutvustas enne 1940. aastat tehtud fotosid Vormsist. Pildid pärinesid SOV (eestirootslaste) arhiivist, mida vahendas huvilistele Jaak Kaabel. Väga hea materjal andmaks ülevaadet tollasest saareelust. Vähegi kõrgemates kohtades olid tuuleveskid, sealhulgas ka Hullo risti ääres. Tuulikute ümber hulkusid lambakarjad, kes olid rohu nii madalaks söönud, et isegi rusikasuured kivid paistsid pildil muru seest välja. Majad olid ümbritsetud puitaedadega, et loomad õue ei pääseks. Põldudel võis adra taga näha naisi, sest mehed olid ju merel.

Koolihoone, pood, vana vallamaja ja seltsimaja olid piltidelt äratuntavad. Kus praegu on mets, oli varem lage maa või puisniit. Kahjutunne tekkis, nähes mõisa peahoonest tehtud pilte.

Järgmisena meenutas Leili Vanaküla oma kooliaega. Palju huvitavaid seiku, mida täiendasid ka teised siinses koolis käinud. Näiteks kuidas pärast kooli toimusid hulljulged võiduajamised hobuvankritel. Peaust võisid kasutada ainult õpetajad, õpilaste jaoks oli nurgatagune uks. Toimusid korralised täikontrollid ja algklassides pea kiilaks ajamised. Tallinnasse ekskursioonile sõideti veoauto kastis, mida turvalisuse nõuete arenedes oli peagi vaja katta presendiga. Meeliertav oli härra Vello Heldringi eelkooliaegne mälestus Haapsalust Vormsisse kostunud rongivilest. Lapsed polnud siis rongi näinud ja prooviti ette kujutada, milline see välja võiks näha.

Lõunapausi kohvilaud oli mitmekesine ja rikkalik. Märkimisväärselt oli esindatud Vormsi elanike enda valmistatud toidud: Nataša Valm ja Karlo Hälvin töid oma tehtud leiva, Ahto Koka talu poolt oli šoti mägiveise hakkliha, millest Ela Streng oli valmistanud hõrgud lihapallid, Rumpo Strengide poolt olid uhke kogus kiluvõileibu. Lõunalaua perenaiseks oli Ela, kes juba ürituse alguseks oli valmistanud kohvi, piparmünditeed ja morssi, et kuulajatel oleks laua taga veelgi mõnusam istuda. Tema poolt olid valmistatud ülejäänud suupisted.

Näpunäiteks edasistele korraldajatele: rikkalik kohvilaud tekitab rammestava täiskõhutunde, mis meelitab pikali asendisse ka huvitavaima loengu juurest.

Programm jätkus Vormsi folklooriringi etteastega. Nende osaliselt rootsikeelne programm tõi sissejuhatuse edasistele teemadele, milleks oli rootsi päritolu kultuuripärand.

Jana Kokk ja Elle Puurmann tutvustasid Vormsi viimaste aastate trükiseid, mis on seotud kooli ja lasteaia tegevustega. Traditsiooniline on Vormsi aabits, aga ka vähem tuntud iga-aastase suvise rattalaagri kokkuvõttev trükis: Vormsi kiviraamat, veeraamat, loomaraamat ja looduslaagriraamat. Viimased tutvustavad meie saart läbi kindla teema; neil on kodulooline väärtus, kuna sisaldavad saareelanike mälestusi. Elle ja Jana kuulutasid välja J. Spuhl-Rotalia fondi loomise mõtte. Fondist hakatakse edaspidi premeerima Vormsi õpilasi ja noori meie kodukohta käsitlevate uurimustööde eest ning tunnustama tulemuslike uurimustööde juhendajaid—õpetajaid.

Enne kui Ants Rajando oma ettekandes jõudis siinsete külade eripärani, oli temapoolne sissejuhatus enamikule kuulajatest uudne info. Et Vormsi on jääajajärgselt maa tõusmise tagajärjel tekkinud saar, on ehk paljudele teada. Ants tõi paralleeli Vormsi, Kihnu ja Ruhnu vahele. Kui esimesest on vanimad inimtegevusega seotud leiud keskajast ehk 14. sajandi algusest, siis näiteks Ruhnus on vanimad jäljed inimasustusest juba kiviajast. Need olid hülgeküttide ajutised peatuspaigad, kus elati püügihooajal. Kui võtta arvesse Vormsi geoloogiline vanus ja tolleaegne pindala, võiks oletada, et saar võis olla juba suhteliselt varasel ajal asustuskõlblik.

Teadaolevalt pole Vormsis arheoloogilisi väljakaevamisi tehtud. Rajando ettekandes oli mitmeid tähelepanekuid, mille põhjal võiks järeldada, et inimtegevus võis siin olla juba muinasajal ning millised külad võiksid olla vanimad. Kristina Rajando ettekannet illustreerisid lisaks slaididele mõõda koolimaja ringi jooksvad Vormsi kollastes lastekleitides tüdrukud ja nende rahulikult paigal püsinud emad, kes samuti kandsid Vormsi rahvariideid. Ettekande teemaks oli Mäluga esemed, millest tõusis esile vaade rahvariitele kui märgisüsteemile. Igal esemel on oma tähendus, sõnum, lugu. Samas pole piisavalt infot nii suuremate üldistuste kui pisinüansside kohta. Iga uue teabega tuleb uus hulk küsimusi. Näiteks, missugune ikkagi oli Vormsi naise seelik. Et kõik riided tehti käsitsi ja materjal oli kallis, ei visatud riideid ära, vaid kanti ja kasutati kõike viimase võimaluseni.

Kristina ettekannet täiendas Elle-Mall Koppelmaa paigatud esemete kogu. Näiteks üks leitud pastel, mida oli vähemalt kaks korda paigatud ja paika veel omakorda lapitud. Iga eset prooviti ära kasutada viimse võimaluseni. Ka jala kaotanud pokaalile meisterdati uus puust jalg alla.

Kultuuripäeva konverentsi osa lõpetas Ain Ojasoo, kes andis ülevaate aianduse võimalikkusest Vormsis. Tuli palju häid nõuandeid alates sobilikest viljapuusortidest ja puuviljade säilitamisest kuni selleni, kuidas metsseavabalt aeda pidada. Lisaks ka üks väga erilaadne nipp, kuidas linde maasikatest eemal hoida. Et

sellest võiks saada üks Vormsile omane kaubaartikkel, siis seda kavalust siinkohal ei avalda.

Pärast ettekandeid jätkus kultuuripäev Vormsi seltsimajas. Esimesena alustasid Vormsi noored: Geidy, Lee, Maaja, Gert, Kolja, Rasmus ja Siim lõbusa ja samas jõulise vormsiteemalise näidendiga. Noortes vormsilastes oli nii palju loovust ja energiat. Loodan, et 10 aasta pärast pole nad pelgalt saare patrioodid, vaid ka püsielanikud. Õhtu jätkus erinevate muusikutega, kes esitasid valdavalt omaloomingut. Alustasid Raplast pärit õed Marju ja Maili Metssalu, kellest esimene on muusikakoolis lauluõpetaja ja teine Viljandis teatritudeng. Õhtu lõpetajaks oli ansambel Kuuüdi, mille liige Indrek Liit on akordionist ja helilooja ning Madis Ristmägi on luuletaja. Neid seob ühine Hiiumaa päritolu. Kolmandaks liikmeks on luuletaja Egle Ehtjen, kes aasta eest sattus tahtmatult uudistesse kui Keri saare ainus elanik. Tagasiside nende esinemise kohta tuli järgmisel hommikul Külli Kivilt: „Nii hea kontsert oli – vahetu ja hingekriipiv ühteaegu. Polegi midagi sarnast Vormsil kogenud. Mina, va jäämägi, igatahes sulasin kolinal. Siiraimad tänud võimsa emotsionaalse laengu eest ja loodan väga, et neid kordi tuleb veel.“ Vastasin, et kindlasti tuleb.

Et üritust üles ei filmitud, jäävad sellest päevast alles fotod ja igaühel oma isiklik mälestus. Lisaks tükike Vormsist õpilaste poolt kaunistatud Rumpost korjatud kivide näol. Kultuuripäev oli õdus, sõbralik ja väga informatiivne. Toimus arutelu kuulajate ja esinejate vahel.

Mis seekordsetest kultuuripäevadest välja kasvab? Elle Puurmann käis päeva lõpus välja mõtte, et ettekannete põhjal võiks välja anda ühe trükise. Korraldamise käigus tekkis paljudel inimestel ideid, mis seekord oleks võinud veel toimuda. Neid mõtteid saab kasutada juba järgmistel kultuuripäevadel. Vormsi kultuuripäevad pole veel väljakujunenud kindla statuudiga traditsioon ja sel ei ole tekkinud kindlat korraldajate ringi. Senini on see toimunud erinevate vabatahtlike initsiatiivil, mis tähendab, et kõik on oodatud kaasa mõtlema, mis võiks olla neljanda Vormsi kultuuripäeva idee ja selles suunas tegutsema. Suur hulk kohaletulnud rahvast näitas, et siinsetel elanikel on huvi oma kodukoha tegemiste ja mineviku vastu.

*Triin Viiron
emakeele õpetaja
kultuuripäeva korraldaja*

Omanäoline Vormsi lasteaed

Vormsi lasteaed on küll väike, kuid see-eest omanäoline päris mitmes mõttes.

Meie lasteaia kohta võib kindlalt öelda, et siin on optimaalsed arenemis- ja kasvamistingimused. Lasteaia esteetilised ja kodused ruumid pakuvad **igale lapsele** võimalusi ja vahendeid käeliseks, muusikaliseks ja sportlikuks tegevuseks ning otse loomulikult kõige tähtsamaks – mängimiseks. Laste päralt on avar ja roheline **kultuurilooline mänguväljak**, aga ka armsaks saanud metsarajad, mil kevadel võimalus värskaid lõhnu ja linnuhääli, sügisel aga metsaande avastada ja tundma õppida.

Vormsi lasteaed mahutab normaalseks toimimiseks oma ruumidesse kuni 12-13 last. Selle arvu oleme kokku saanud nn **külalislasterga**, st lastega, kelle üks osa kodust on Vormsil, teine ja põhilisem osa aga mandril. On lapsi, kes viibivad Vormsi lasteaias iga kuu, on ka selliseid, kes siin mänguseltsi pakkumas teatud perioodidel. Täna seisuga ongi nimekirjas 12 last – neist pooled on ainult Vormsi koduga lapsed ja teine pool mandri-Vormsi koduga lapsed. Laste suhtlemis- ja mängukogemuse seisukohalt on see ainult hea ja vastastikku rikastav kogemus.

Vormsi lasteaias õpivad lapsed tähti, lugemist ja

kirjutamist endale ise aabitsat koostades. Igal õppeaastal on uus teema, mis seostub kogu õppeaasta temaatika ja tegevusega. Kaks teema-aabitsat on väikeses tiraažis ka trükituna ilmunud: **Kodukoha aabits – Vormsi** (2006) ja **Vormsi Keskkonna-aabits** (2009). Aabitsa omanikuks on saanud kõik Vormsi lasteaia põnnid, kooliõpilased ja õpetajad. Käesoleval õppeaastal tehakse Tervise - aabitsat. Iga kuu ühel aabitsapäeval ehk kuu teisel neljapäeval käib raamatukogust tädi Külli lastele õpetlikke muinaslugusid vestmas. Kuuldud lugudest valmivad ka illustratsioonid.

On väga tähtis tunda elus olulisi väärtusi, sealhulgas oma kodukoha väärtusi, osata neid hinnata ja hoida.

Vormsi lasteaed püüab seda saavutada läbi eesmärgipärase õppe- ja kasvatustegevuse. Lasteaia õppekavas oleme oma eesmärgi sõnastanud järgmiselt:

*Vormsi lasteaia õppekava läbinud laps on oma **kodukohast** hooliv, **keskkonna- ja terviseteadlik, loov ja enesekindel** kooliküps väike vormsilane.*

Jana Kokk

Vormsi lasteaia õpetaja

Küll tuleb osalejaid, kui on häid kaasajaid

Oleme liialt mugavalt harjunud jätkma otsustamise volikokku valitud esindajate pärusmaaks ja vastutuseks. Või otsustajatena lähtuma valimistel antud mandaadist. Mõjutavad aga otsused meid kõiki, meie perede heaolu ja tulevikku. Kaasamise eesmärk on teha parimad otsused, lisaks muuta ühiskond või väike kogukond usaldavamaks ja sidusamaks. Seda saabki teha suurendades erinevate osapoolte osalust otsuste ettevalmistamisel ja langetamisel. Ainult nii saab tagada, et otsused arvestavad erinevate huvide ja vajadustega ning valikud tehakse lähtuvalt avalikust, mitte kellegi isiklikust huvist.

Mis on kaasamine?

Fraasid nagu "Inimesed on valimistel valiku teinud ja nüüd otsustame meie" või "Meil on suured plaanid, kuid neid me ei avalikusta" ei sobi tänapäevasesse valitsemiskultuuri. Kes suhtub võimupositsiooni üleolekuga, ei austa piisavalt saadud mandaati ega tõenäoliselt ka valijat. Hea valitseja on nii oma valijate kui ka teiste huvigruppidega pidevas dialoogis ning küsib ja arutab võimalikke valikuid ka valimistevahelisel perioodil.

Kaasamine algab **avalikustamisest ja informeerimisest**, sest ei saa eeldada pimedat üksteisemõistmist või kodanikelt planeeritavatele regulatsioonidele mõistlikke ettepanekuid kui võimuesindajad ei ole tutvustanud plaane, kirjeldanud

tegevusi ega põhjendatud oma valikuid. Informeerimisel on abiks veebilehed, väljaanded nagu vallaleht, aga ka kohtumised. Järgmine tasand on **konsulterimine**, mis eeldab kahepoolset suhtlemist: erinevate huvide ja arvamuste uurimist, väljapakutavate lahenduste testimist asjaosalistega, tagasisidestamist. Klassikaliseks konsulterimise näiteks on dokumendi või otsuse kavandile täienduste või parandusettepanekute küsimine. Oskuslikumad kaasajad suudavad aga otsused ette valmistada **partnerluses** – ühes osapooltega rääkida läbi mida ja kuidas oleks vaja kohaliku elu parandamiseks teha ning tekkinud ideed koostöös ja vastutust jagades ka ellu viia.

Probleemiks on kui kaasamine jääbki informeerimise tasandile (võimuesindaja annab ühepoolset teada, mida ta teeb), kuid ka informeerimine on arukatel juhtudel kaugel täiuslikkusest. Kui paljud Vormsi elanikest teavad, kelle poole vallamaja töötajatest oma hea mõttega pöörduda? Või millised küsimused on hetkel volikogu arutelude keskmes? Konsulterimine eeldab piisava ajavaru jätmist plaanide ja eelnõudega tutvumiseks ning neile ettepanekute sõnastamiseks, tihtilugu ka avatud arutelusid parimate kompromisside leidmiseks. Kindlasti ka tagasisidet – keegi ei taha teha tühja tööd, kirjutada, põhjendada ja selgitada nõ "musta auku".

Halb näide: "Saatke oma ettepanekud"

Kaasamise väga halvaks näiteks on, kui otsustaja blokeerib algava diskussiooni lausega "Saatke oma ettepanekud", täpsustamata kavandatava otsuse sisu või raamistikku, tähtaega ettepanekute saatmiseks, mida saadetud ettepanekutega edasi tehakse (kes ja kuidas neid arutab, millal ja millises vormis antakse tagasisidet), võimalust edasiseks diskussiooniks. Hea kaasaja avalikustab oma esialgse plaani, kuulab ära huvigruppide seisukohad, võtab need arvesse otsuse ettevalmistamisel, küsib tagasisidet kujunenud otsuse eelnõule ja annab omalt poolt tagasisidet ettepanekutele ja seisukohtadele (kui ettepanekut ei arvestata, siis millistel põhjustel). Kaasamine peab olema avalik, mis tähendab kaasamise detailset kavandamist ning kava avalikustamist.

Kaasamise hea tava näeb muuhulgas ette ka kaasamist võimalikult varases staadiumis. Näiteks on üheks tähtsaimaks otsustepaketiks kohalikul tasandil valla arengukava, mis koondab kohalikud kitsaskohad, lepib kokku arendustegevuses järgitavad väärtused, paigutab prioriteedid tähtsuse järjekorda ning sõlmib kokkulepped järgnevat aastate olulisemateks tegevusteks. Nii on loogiline, et arengukava koostamise esmaseks etapiks on kohalike elanike ning erinevate huvigruppide arvamuse ärakuulamine ja ühisosa leidmine – millised peaksid olema lähtekohad arendustegevuste kavandamisel. Kohalikud ettevõtjad ja kooliõpetajad tähtsustavad erinevaid probleeme, erinevad vajadused on kooliõpetajal ja eakamatel inimestel jne. On ka loomulik, et arvamused saare parimast tulevikust võivad kõikuda seinast sein – reservaadi loomisest kuni tootmisala kujundamiseni. Need lahkkelid tulebki kaasamise käigus läbi rääkida ning ühisosa leida, millele tegevuskava hiljem juurde ehitada.

Kuigi arengukava koostamine käib Vormsi Vallavolikogu komisjonides täie hooga, ei ole avalikke arutelusid saare tulevikku puudutavatel teemadel alustatud. Ma ei kahtegi, et leiab hea sulejooksuga asjatundjaid, kes on suutelised paarikümneleheküljelise dokumendi ilma igasuguse vaevata kirja panema. Samas ei saa nende kogemused, nutikus ega kirjaoskus kunagi asendada saarel elavate või saarega seotud inimeste isiklikku tunnetust. Ja ka eeldus, et keegi suudab teiste arvamusi väga hästi tajuda, võib olla enesepetmine. Huvigruppide kaasamine arengukava koostamisse on kohustusena kirjas ka *Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses*, kuid nagu ka teiste otsuste ja regulatsioonide puhul ei ole kaasamisel sisu, kui seda tehakse vaid "linnukese pärast" või vormitäreks.

Miks ei kaasata?

Peamiselt seetõttu, et kaasamine on tülikas ja kaasamine on kallis. Kaasamine eeldab ka osalejaid – kohalikke inimesi, kes on valmis aruteludes kaasa rääkima, oma mõtted ja ettepanekud sõnastama. Olen aga kindel, et kohalikul ametnikonnal on olemas kõik võimalused osalemist soodustada – julgustada ja motiveerida, tõestada osalemise tulemuslikkust. Argument, et kaasamisel ei ole mõtet, kuna asjalikke vastuseid või ettepanekuid niikuinii seeläbi ei saa, näitab vaid ignorantsust. Kaasata tuleb teadlikult ja küsida tuleb läbimõeldult. Alustada tulebki informeerimisest ja olla avatud ning aus. Nii lihtne see ongi. Vallaelanikel tasub aga samuti oma huvi üles näidata - kui vallavanem ja volikogu esimees on valmis vastama iga kuu lõpus saareelanike küsimustele, tasub kohal olla. Tasub küsida põhjendusi, uurida täpsemalt plaane, esitada ettepanekuid, põhjendada oma arvamusi. Sest kui ei ole kaasamisele nõudlust, ei pruugi tekkida ka pakkumist.

* Kaasamise hea tava sõnastab 8 olulisemat põhimõtet:

SELGUS KAASAMISE EESMÄRGIS

KAASATAVAD OSAPOOLED

KAASAMINE VARASES ETAPIS

ÜSIKASJALIK KAASAMISE KAVA

LADUS KOMMUNIKATSIOON

VAHEKOKKUVÕTE KAASAMISE KÄIGUST

TULEMUSEST TEAVITAMINE

KAASAMISE JA TULEMUSE HINDAMINE

(Loe täpsemalt: <http://www.valitsus.ee/?id=4997>)

Maris Jõgeva

Vormsi tuulepargist

Oma 26. augusti 2009 korraldusega algatas Lääne maavanem **maakondliku tuuleenergeetika teemaplaneeringu**. Planeeringu teostajaks on Lääne Maavalitsus ja konsultatsiooniettevõtte Hendrikson & Ko.

Oma valimiseelsel avalikul koosolekul rahvamajas teatas valimisliidu *Ka Talvel Vormsil* juht Ivo Sarapuu nimekirja liikmeid tutvustades, et neil on nimekirjas veel üks mees, kes tahab arendada Vormsil tuuleenergeetikat ja on lubanud saarele tanklat.

6. novembril 2009 a esitas OÜ Vormsi Tuulepark Riigimetsa Majandamise Keskusele taotluse **maismaa tuulepargi rajamiseks Vormsile**; kaasasoleval joonisel on 14 tuulikut Suuremõisa rannikualal. Igatahes oma ettepanekutes maakonna teemaplaneeringu keskkonnamõtjude hindamise programmi osas on RMK seisukohal, et majandatavad riigimetsad lugeda tuuleenergia tootmiseks tõenäoliselt sobimatuteks aladeks.

1. veebruaril 2010 a esitas Skypower OÜ, kes vastavalt OÜ-ga Vormsi Tuulepark sõlmitud lepingule juhib Vormsi saarele tuulepargi rajamise projekti, kirja Keskkonnaametile, milles palutakse esialgset seisukohta tuulepargi kokkusobivusest kaitse- ja hoiualadest tingitud piirangutega. Kaasasolevale kaardile on märgitud 18 tuuliku ligikaudsed asukohad Suuremõisa rannikul ja Söderbys. Oma vastuskirjas kinnitab Keskkonnaamet seisukohta, et Vormsi tuulepargi planeerimine on võimalik üksnes kooskõlas maakondliku tuuleenergeetika teemaplaneeringuga.

20. märtsil esitles OÜ Skypower juhatuse liige Randar Tamm Vormsi rahvamajas Vormsi tuulepargi projekti; kaardil on 21 tuuliku esialgsed asukohad.

Skypower (<http://www.skypower.ee/et/Skypower>) meeskonnaliikmete osalusel on valminud taastuenergia projektid Soomes ja Eestis,

investeeringute mahu 150 miljonit €; nende projekteeritud on ka Aulepa tuulepark.

Maakonna tuuleenergeetika teemaplaneeringuga seonduvad materjalid on kättesaadavad internetis planeeringuportaalis <http://4maakonnatuuleenergia.hendrikson.ee/>. Keskkonnamõtjude strateegilise hindamise programmi avalik arutelu toimus 31. märtsil, praegu toimub planeeringu eskiislahenduse koostamine.

Vormsi vallavanem vastas oma 24. märtsil Lääne Maavalitsusele saadetud kirjas tuuleparke välistavate alade kohta, et Vormsi valla üldplaneering ei näe ette tuuleparkide ehitamist Vormsi saarel, arvestada tuleb sellega, et vastavalt maakonnaplaneeringule on kogu Vormsi saar miljööväärtuslik ala ning et Vormsi valla arengukavas ei ole võimalike tegevustena kavandatud tuuleparkide rajamist Vormsi saarele. Samas lisatakse, viidates Püüasustusega väikesaarte seadusele, et kuna Vormsi saare üldkogu ei ole andnud arvamust tuuleparkide rajamise kohta Vormsi saarel, on täna Vormsi valla territoorium tervikuna tuuleparke välistav ala.

Vormsi vallavolikogu 3. mai istungil tutvustas vallavanem Uku Kuut oma ettepanekut, et Vormsi vald võiks ise tegeleda tuulepargi arendamisega.

Tuulepargi rajamist näeb vallavanem võimalusena arendada Vormsil ettevõtlust. Tema sõnul on energiafirma nõus maksma vallale 27-30 milj. tuulepargi rajamiseks ning hiljem igal aastal laekuks 1,5 milj. ettevõtluse toetuseks (võrdluseks: praegu arendaja poolt lubatud tankla maksaks vaid 2 milj.). Vallavanem ootab volikogult selget suunist.

Volikogu esimehe Ivo Sarapuu arvamus on, et otsuse tuulepargi rajamise kohta peaks tegema üldkogu, mis arvestab kõigi huvigruppide arvamust ning mis plaanitakse läbi viia suvel.

Tuuleenergiast talupoja kombel - rahulikult ja lahmimata

Taastuenergeetika üldiselt, ja tuulepargid eriliselt, on pälvitud Eestis peale esimeste tuulikute püstitamist aina enam tähelepanu. Kõige valjuhäälsimate väidetega, mis kohati on äärmiselt meelevaldsed ja absurdsedki, on esinenud muutuste vastased.

Käesolev lühike ülevaade tuuleenergeetikast ja Vormsi tuulepargi projektist käsitleb tuulepargi tugevaid ja nõrku külgi, sellega seotud võimalusi ja ohtusid. Seega asjaolusid, mida peaks meie pikaldast ja arukat maarahvast esivanemate kombel tasakaalukalt uusi ettevõtmisi ja võimalusi põhjalikult ning emotsioonideta vaagiv vormsilane või muu asjast huvitatud eestimaalane tuulepargi projekti kohta enda arvamust luues arvestama. Majade hajutatust Eestis küldes näitab, et eestlane on soovinud mõningast eraldatust, et ise mõelda ja otsustada, mitte pimesi juhtoina järel

sibada. Ärgem siis nüüdki ilma kaalutlemata otsustame tuulepargi sobivust Vormsile!

Tuule ja vee energiat on inimesed enda huvides rakendanud tuhandeid aastaid. Vahepeal hoogsalt arenenud fossiilsete kütuste põletamisele rajanev energeetika peab ressurside ammendumise ja nende kasutuselevõtmise pideva kallinemise tõttu välja vahetama jätkusuutlikuma viisi energiat toota. Päikeselt langeb Maale (maapinnale) energiahulk, mis on võrdne 1800-kordse ülemaailmse energiatarbega. Tuuleenergia ressursid katab maailma energiavajaduse 200-, biomass 20-kordselt. 2006. aastal oli maailmas installeeritud 4,344 GW elektritootmisvõimsust, millest tuulegeneraatoreid 74 GW. Võrdluseks hüdrojaamu 867 GW päikeseelektrijaamu 7 GW.

Tuulepark toodab keskmiselt 2 kuni 4 GWh aastas iga paigaldatud MW (megavati) kohta. Toodangut suurendab tuule tugevnemine, kuni tuulik saavutab nimivõimsuse (tänapäevastel tuulegeneraatoritel tuulekiirustel 12 m/s, rootori keskpunkti e. "naba" kõrgusel) ja võimalikult ühtlane puhumine nii tugevuse kui suuna mõttes. Et tuul puhub hooti ja muudab suunda siis on tegelik aastatoodang teoreetilisest (s.o. 8760 GWh/ MW) alla poole. Toodangut vähendavad ka tehnilistest rikestest ja korralistest hooldustest põhjustatud pausid tuulikute töös. Tuulikud lülituvad tööle tuulekiirusel 2.5 kuni 3 m/s ja peatatakse tuulekiirusel 25 m/s, purunemise vältimiseks. Tuulepargi oodatav tööiga on 20 aastat, misjärel tehakse kas kapitaalremont, tuulepark demonteeritakse arendaja kulul, nii et sellest ei jää "varemeid", või asendatakse tuulikud uute mudelitega.

Tuulepargiga kaasnevateks negatiivseteks kaasnähtusteks on mõju ümbritsevale keskkonnale: tekkiv müra, valguse ja varju vaheldumine piirkonnas, kuhu tuulikute varjud langevad, ja visuaalne "reostus". Viimane sõna on jutumärkides, sest tegemist on n.-õ. maitse küsimusega: suurt osa inimeste ehitistest võib, ka allakirjutanu arvates, lugeda oluliselt inetumaks. Lähimaks näiteks on kasvõi looduses paiknevad elektripostid, mobiilimastid, majakad jms. Inimeste ja looduse kooseksisteerimiseks tuleb otsida tasakaalu. Tuuleparkide planeerimisel arvestatakse nii müra, varjude kui tuulikute nähtavusega. Tuulikute müratasemed vähenevad pidevalt areneva tehnoloogia tõttu ja viie aasta taguseid mudeleid ei saa võrrelda ei võimsuse ega mürataseme poolest uutega. Viru-Nigulas ja Aulepas paigaldatud värskete WWD-3 tuulegeneraatorite tuule poole pöördumist saatev terav krigin on erandlik nähtus Euroopas paigaldatud tuuleparkide hulgas ja tootja (Win WinD Oy) kõrvaldab probleemi oma kulul nii kiiresti kui suudab. Vormsi tuuleparki tõenäoliselt WWD-3 paigaldamist ei kaaluta, sest on hulga teisi 3 megavatiseid tuulikuid, mille puhul ei ole taolist müra karta.

Tuulepargiga kaasnevad head küljed on saastevaba ja hajutatult toodetav elekter, sissetulek kohalikele elanikele rendist ning tuuleparki opereerivas ettevõttes töötamisest, soodsam elektri hind Vormsi elanikele. Elektri hinna soodustuse maksab kolmepoolse lepingu põhjal (leping sõlmitakse Ostja - Vormsil asuva tarbija, Müüja -jaotusvõrgu käitaja Fortum AS ja tuulepargi arendaja OÜ Vormsi Tuulepark vahel) kinni tuulepargi arendaja. Selleks ei ole tarvis ehitada uusi elektriliine või alajaama nagu kuulujuttude keerutajad väidavad. Esimese hüvena alustab arendaja saarele tankla ehitamist juba käesoleval aastal. Seoses käigus oleva nelja maakonna tuuleenergia teemaplaneeringuga on arutuse all üldise korra kehtestamine tuulepargi arendajate ja kohalike omavalitsuste koosöök. Heaks

näiteks on 4 Energia ja Viru-Nigula valla asutatud MTÜ, kuhu kohalike sotsiaalse iseloomuga projektide tarvis kannab elektritootja iga toodetud MWh kohta 5.-EEK. Vormsilaste aktiivsus tuulepargi arendajate ja valla koostöö projektide ettepanekute esitamisel aitaks leida parima võimaliku viisi, kuidas arendajad saaksid kohalikus arengus kaasa lüüa.

Tuulepargiga tekivad turistidel uued võimalused nautida vaadet saarele tuuliku gondlist, s.o. 100 m kõrguselt.

Vormsi tuulepargiga või meelevaldselt loodud seostel põhinevaid nähtusi. Väär on panna 10 merikotka hukkimist Norras püstitatud tuuleparkide süüks palja fakti põhjal, et kotkad surid peale parkide püstitamist. Samaväärselt absurdne on väide, et demokraatliku korra kehtestamine on toonud kaasa autoõnnetustes hukkunud inimeste arvu kasvu!

Arvestades saart külastanud inimeste hulka on tuulepargi projekti vastu antud allkirjade arv väike ja uute allkirjade lisandumine väheneb, sest vastuliikumise peamised aktivistid on juba oma allkirjad andnud. Ilma põhjaliku analüüsita ei ole mõtet heita kõrvale ühtegi projekti, mis saarel elu edendada aitaks. Planeerimisseedus näeb ette põhjaliku analüüsi projekti kõigi võimalike kahjulike mõjude iseloomu ja ulatuse osas ning peale nende väljaselgitamist projekti avaliku arutelu, misjärel kohalik omavalitsus otsustab planeeringu kehtestamise. Avaliku arutelu käigus esitatud põhjendatud muudatus- ja parandusettepanekud võetakse kindlasti arvesse. Planeering toimub maavanema järelevalve all, mis tagab kontrolli kõigi seaduse nõuete ja protseduuri reeglite täitmise üle. Teemaplaneeringut ei kehtestata, kui keskkonnamõjude hindamise ja avaliku arutelu tulemusel selgub, et objektiivsed, rõhutan objektiivsed, see tähendab põhjendatud, vastuargumendid Vormsi tuulepargi projektile kaaluvad üles projekti toetavad asjaolud. TÕDE SELGUB PLANEERINGU KÄIGUS. Ilma keskkonnamõju hindamiseta ei ole alust arutada ei projekti pooldajate ega vastaste väiteid. Muutuste vastaseid kuulunud inimkond istuks siiani puu otsas koos oma ahvidest poolvendadega. Ei saa küll väita, et see vale valik oleks olnud, kuid usun, et Vormsi saarest primaatide reservaati ei soovi saare elanikud teha (kõigist kaasaegsetest tehnoloogiatest ja kaasnevatest mugavustest loobuda soovijatele on sobivam soojema kliimaga paik) ja tahavad näha saare tasakaalustatud arengut, kus teostatakse ainult saare loodust ja elanikke arvestavad projektid. Saarel teostatavad planeeringud peavad tagama saare loodust ja elanikke arvestava arengu. Et saarel teostatavad projektid teeniksid saart ja selle elanikke, mitte vastupidi.

*Randar Tamm
OÜ Skypower*

Tuuleenergia kasutamine - kas Vormsi võimalus või oht?

Olen Vormsil käinud vaid korra, 1987. aasta kevadel. See oli geoloogiline ekspeditsioon, mis on siiani meeles – fossiilide otsimised merekaldal, majakas, rändrahn nimega Smen, rõngasristid kalmistul. Kõik oli väga omapärane ja meelde jääv ning kiusatus on kõike seda kümneid aastaid hiljem uue pilguga vaadata.

Kui uue külastuse ajal oleksid saarel tuulegeneraatorid, siis minu arvamus saareelanikest oleks kui tarkadest inimestest, kes oskavad oma ressursse kasutada – sest tuulegeneraatorid pannakse püsti siis ja ainult siis, kui see kohalikele vajalik ja kasulik on.

Ükski inimene meie hulgas ei oska ilma elektrita elada. Iga 100 krooni elektriarvel aga tähendab praegu Eestis 80 kg põlevkivi kaevandamist ja põletamist ning kõiki sellega seonduvaid keskkonnaprobleeme – atmosfääri paisatud gaase, tuhka, kaevandustest välja pumbatud sulfaatiderikast vett. Varem või hiljem aga põlevkivist elektrit enam ei toodeta ning iga inimest peab huvitama, kust elekter siis saadakse. Veelgi enam, ka nafta ja maagaas on maailmas lõpukorral. Lähima paarikümne aasta jooksul näeme me maailmas naftahinna edasisi kõikumisi, bensiini hinna tõus 30 kroonini ja isegi 40 kroonini liitri eest on vägagi tõenäoline. Küsimuseks saab siis, kuidas üldse hakkama saada.

Maailmas on juba väikseid saari, kus kogu transport on üle viidud tuulest akumulatsioonile elektritule. Ka see on Vormsi võimalus – lahendus, mis sobiks järgmiseks 1000 aastaks. Taani, Iisrael ja USA juba arendavad suuri elektriautode rendi ja akulaadimise süsteeme.

Just kõike maailmas toimuvat pika-ajaliselt ette hinnates olen mina kindlal arvamusel, et tuuleenergia arendamine on õige samm. Just see on Eesti rannikualade üks eeliseid võrreldes sisemaaga.

On teada, et hetkel on Eestis tuulegeneraatorite püstitamise taotlusi juba rohkem kui elektrivõrgud jõuavad tootmise juhuslikkuse tõttu ära kasutada. Ja samas on teada, et kohalike elanike protestid järjest suurenevad. Nüüd aga on sedasi, et need piirkonnad, kus arendajad ja kohalikud elanikud kaubale saavad, majanduslikus mõttes ja pikemas perspektiivis kindlasti võidavad. Lisaks otsesele kasule omandavad nad kogemusi, mis tulevikus on ülilaskulikul.

Nüüd jõuame tuuleenergia probleemideni. Kõige olulisemad neist on müra ja vaade. Võib-olla olen ma imelik, aga minul teeb vaade tuulegeneraatoritele südame soojaks. Kui juba ilmselt kümmekond aastat tagasi Taani pealinnas Kopenhaagenis maandusin ja aknast tuulikuterivi nägin, mõtlesin – kuidas nemad oskavad ja meie ei oska. Sest ma tean, missugust keskkonnakahju ja riske põhjustavad teised elektri tootmise viisid. Kui Eestis pandi püsti esimesed tuulegeneraatorid, mõtlesin – viimaks ometi.

Aga loomulikult ei ela mina tuulegeneraatori kõrval. Seda ma julgen küll öelda, et mind see vaade ei häiriks. See oleks pigem ülev – me suudame, me saame hakkama järgmised 1000 aastat. Samas kui vaikselt suveõhtul kostuks minu koduni müra, siis see võiks ilmselt närvi ajada küll.

Minu linnakodust vuravad mööda autod, külmaperioodil puhub elutoas õhksoojuspump. Olen isegi selle pumba vuhinaga ära harjunud, sest ta annab efektiivselt sooja. Mul on sellest kasu, ma aktsepteerin seda. Suvilas on naabritel koerad ning lähedalasuvas motellis peetakse suviti sageli öö läbi pidusid. Üsna sageli mõtlen, et tahan rohkem vaikust. Müra on tõsine probleem.

Aga kui tõsine? Kui keegi tuulegeneraatori minu kodu lähedale püsti tahaks panna, siis kõigepealt ma tahaksin seda mürataset enne kuulda. See peaks ju olema võimalik – arendaja viib kohalikud elanikud sarnase tuulepargi lähistele ja igaüks saab kuulda, missugune hääld kostub 500 meetri, 1 kilomeetri, 2 kilomeetri kauguselt sõltuvalt tuule suunast. Saab ehk ka küsida sealsete inimeste kogemusi ja arvamust. Ning kõik selle saab videolinti võtta ning kõigile vormsilastele ette mängida.

Samas mingi müratase tekib ju ikkagi. Ja nüüd tahaksin ma teada, mis ma selle eest saan, kui pean seda aktsepteerima. Ilmselt tahaksin ma pakkumist oma tuleviku elektriarvete osas. Näiteks mingi madala tarbimise juures tuuleperioodidel võiks juhul, kui müratase on olemas, mu elekter üldse tasuta või väga madala hinnaga olla – ja selline kokkulepe võiks olla aastakümneteks. Täpselt nagu õhksoojuspumba mühinat ma aktsepteerin teadmise, et see on keskmiselt 2-3 korda efektiivsem kui elektriküte. Suurema tarbimise korral sooviksin tunduvalt hinnaalandust. Ja nüüd, kui see pakkumine on mulle tehtud, siis mõtleksin veel kord järele. Sest kui ütlen jäägitu ei, saavad samasuguse pakkumise inimesed kusagil mujal ning mina ei pruugi enam kunagi saada. Kas ma olen nendest targem või rumalam?

Me võime muidugi öelda, et raha ei oma mingisugust tähtsust – keskkond on püha ja üliluslik. Jah, ka nii võib mõelda – aga kas see müra tõepoolest on selline, mis sügavalt häirib, või ei ole seda tegelikult märgatagi? Ning kuu lõpus, kui pangavarve on täiesti kokku kuivanud, võib sellest tingitud stress olla 100 korda suurem kui tuulegeneraatori mühisemisest tekkinud stress. Paljud eestlased seostavad sõna 'raha' sõnaga 'äri' ja 'kasumiahnus', aga tegelikult on raha arvestamine ainuke võimalus võrrelda erinevaid mõjusid, sest inimese mõju praeguste eluviiside juures keskkonnale on kahjuks paratamatu. Hetkel tekitab igaüks meist suure augu põlevkivimaardlas, suure hulga tuhka ning heitgaase. Näiteks juba tekitatud tuha hulk ühe inimese kohta on meil Eestis umbes 200-300 tonni! Kas see on parem? Kui vormsilastel õnnestuks saada kogu oma elekter tuulegeneraatoritest, siis võiksid nad uhkelt öelda: meie enam tuhka ja heitgaase ei teki. See on suur samm edasi.

Mis aga puutub varjude vaheldumist, mõju põllumajandusele ja põhjaveele, siis need on küll ebaolulised, kui mu maja päris tuulegeneraatori kõrval pole. Seal aga ei tohi see ollagi.

Jah, ilmselt võivad ka linnud hukkuda. Kuid linnud hukkuvad ka tankerite õnnetuste läbi tekkinud naftalaikudes ning elektrijaama aluselistes tuhabasseinides. Kui oluline oleks mõju Vormsil, sellele vastavad juba ornitoloogid.

Ning loomulikult jääb viimane sõna vormsilastele. Minu soovitus on teha mudel, mida oleks võimalik maketiil näha ja lindilt kuulda. Siis oleks tore edasi arutleda.

Erik Puura
Tartu Ülikool, PhD

Tõtt tuuleparkidest

Raske on leida tuuletööstusele kohatumat nime kui tuulepark. Park on teatavasti aiakujunduslikult korrastatud maastikuala, kuhu inimesed lähevad puhkama ja looduse ilu nautima. Aga mida sa naudid, kui sinu pea umber vuhisevad veskitiivad. Saksa liidumaal Schleswig-Holsteinis on praegu üle 2800 tuulegeneraatori ning neid tuleb aiva juurde. Saksamaal kokku on tuulikuid juba rohkem kui 20 000. Nende vastu võitlemiseks on loodud ühendus *Gegenwind*. Midagi sarnast sünnib praegu ka Eestis.

Energeetika on iga riigi põhialus ja tegutsemise suunisteks on riiklikud arengukavad. Praegu sünnivad need meil kahjuks Euroopa Liidu diktaadikepi all. 15. detsembril 2004 kinnitati Riigikogus "Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava aastani 2015", kuid Euroopa Liidu ambitsioonikad ja kohati arulagedad eesmärgid sundisid seda muutma. 10. jaanuaril 2008 käivitas Vabariigi Valitsus uue elektrimajanduse arengukava koostamise aastani 2018, mis kiideti valitsuses heaks 26. veebruaril 2009. Ühe võimaliku stsenaariumi kohaselt paigaldatakse Narva elektrijaamadesse lisaks töös olevatele keevkihtplokkidele kaks täiendavat 300 MW võimsusega plokki, ühtlasi kavandatakse ehitada ligi 400 MW ulatuses tuulikuid ja sama võimsuse ulatuses gaasiturbiine.

Vastavalt varasemale Eesti kütuse- ja energiamajanduse riiklikule arengukavale peeti võimalikuks tuulegeneraatorite installeerimist vaid 90 – 100 MW ulatuses, kuid rõhutati, et sellega kaasneks elektrisüsteemi talitluse kvalitatiivne halvenemine. Tehniliseks piiriks tuulegeneraatorite paigaldamisel Eesti elektrisüsteemis loetakse 400-500 MW, kuid selle saavutamiseks on vaja väga suuri eelnevaid investeeringuid. Tuuleenergia integreerimine elektrivõrku on keeruline tehniline ülesanne, kusjuures määravaks on piisavate välisühenduste ja läbilaskevõimsuste olemasolu naabersüsteemidega. Iga võrguarendus (uus ülekandeliin, suurema võimsusega trafod alajaamades, kompensatsioonijaamade ehitus jne) on rõõgatult kallid ja seda tuuleenergeetika edendajad ise rajada ei taha. Tahetakse saada vaid hõlptulu suurte dotatsioonide kaudu, sest oma kõrge hinna tõttu ei ole tuuleenergia ilma maksumaksja taskust tulevate kompensatsioonideta konkurentsivõimeline.

Populistid kinnitavad, et mõnesajale ruutkilomeetrile paigutatud kaasaegsed tuulikud võiksid katta kogu Eesti elektrienergia tarbe. Kuid tuult on sisemaal tagasihoidlikult ja tuuleenergiat saab edukalt toota vaid saartel, rannikualadel ja avameres, kus tarbijad on kaugel. Tuult on hooti, ta on väga ebaühtlane ja nõuab silumiseks suuri täiendavaid energiaressursse. Pealegi on tuulegeneraatorite ehitamine väikse tootlikkuse juures väga kallis. Osooni saadetes paljukiidetud Taani saab tuulest vaid 14% äärmiselt kallist elektrit ja riigi elektritariifid on Euroopas kõige kõrgemad. Taani müüb tuuleelektrit alla omahinna ja saab seda mängu mängida seetõttu, et ta on ühendatud Saksamaa, Norra

ja Rootsi võimsatesse võrkudesse, mis tema toodangu suured kõikumised balansseerib. Eestil sellist võimalust ei ole.

Kui tuult napib, ollakse sunnitud lühikese etteteatamisajaga käivitama toetusjaamu, mis on ebaökoonoomne. Kui tuuleenergiat on aga ülearu, võib see süsteemi ülekoormata ja põhjustada elektriavariisid ja seda on juhtunud nii Saksamaal kui ka teistes riikides korduvalt. Kui USA-s tahetakse aastal 2030 saada 20% elektrienergiat tuulefarmidest, vajaks see 60 miljardi dollari suurust investeeringut, 20 350 km uusi ülekandeliine. Kes rajab uued ülekandeliinid ja alajaamad Vormsil ning kes ehitab sinna kompensatsioonijaama? Kas libekeelne arendaja?

Me ei saa loota, et Eesti põlevkivijaamad suudaksid tuuleenergia ebatasasusi katta. Tallinna Tehnikaülikoolis I. Palu poolt tehtud arvutustest järeldub, et tuuleenergia osakaalu tõstmisel 50 – 250 MW-ni ei ole Narva jaamad võimelised tuulikute energiatoodangu ebatasasusi kompenseerima ning on vaja ehitada uusi gaasijaamu, mis seab meid sõltuvusse Venemaa gaasitarnetest.

Tuuleenergial on kolm ilmselgelt kahjulikku mõjurit: lärm, varjud ja infraheli, lisaks paljusid häiriv tehnomaastik, oht lindudele ja ebamõistlik hind, mida taastuvenergeetika lisatasuna on juba tunnetanud kõik Eesti elanikud. Täpsustamist vajaks, kui kaua ja millistest allikatest kaetakse Vormsi elanikele lubatud odavam elekter. Pärast dotatsiooni äralangemist jäävad tuulikud ju üsna suure tõenäosusega seisma.

Energia tootmises nagu mujalgi peab turumajanduse tingimustes valitsema vaba konkurents ja kui üks energialiik pole piisavalt elujõuline, siis ei saa seda ka arutult doteerida, sest just vaba konkurentsi kaudu tuleb tagada energiatootmise efektiivsus ja lõpptarbijale stabiilne taskukohane hind. Ja siin pole tuuleenergial palju kaasa rääkida. See aga ei tähenda, et me ei peaks tuuleenergiat mõistlikes piirides toetama. Kui lahendatakse tuuleenergia salvestamise probleem, näiteks pumpelektrijaamades, võib tuuleenergia ka Eesti tingimustes muutuda kasumlikuks. Kuid sinnani jääb meil veel käia pikk tee.

Kuidas peaksid asjasse suhtuma Vormsi elanikud? Kõigepealt peaks arendajalt küsima, mis kasu saarerahvas sellest saab ja millistest allikatest kaetakse saarerahvale odav elekter ning vajalikud ülekandeliinid ja balansseerivad võimsused? Lubada on lihtne, aga lubadusi täita on hoopis keerukam. Lisaksin juurde, et aastani 2030 jääb maailma mastaabis tuuleenergeetika täiesti perifeerseks – igal juhul alla 5% kogutoodangust. Eesti on seni tuuleenergeetika arendamisel olnud eesrindlik ja on seda teinud Euroopa Liidu keskmisest oluliselt rohkem. Kuid ebamõistlikkusele on piir ja seda piiri peavad Vormsi elanikud ise tunnetama.

Anto Raukas
akadeemik

MIKS EI?

Kahtlemata on tuuleenergia vajalik, puhas ja perspektiivne energiaallikas, aga küllap ka tulus teenimisallikas. Teema kütab kirgi, kus elanikud võitlevad oma kodukoha ja selle looduse eest, poliitikut sõlmitud kokkulepete ja arendajad (tulusa) arendusprojekti eest. Tegelikult ei sõdita ju mitte tuuleenergia vastu, vaid selle vastu, kuhu ja kuidas plaanitakse (ja juba on rajatud) üsnagi suuri tuuleparke ning nendega kaasnevate probleemide vastu.

Olen Vormsi tuulepargi vastu minagi, miks? Valisin Vormsi oma koduks seetõttu, et just siin on õige maamiljöö – armsad, lihtsad puitmajad, rikas looduskeskkond, rahulik ja loomulik elurütm ilma suurema kära ning mürata. Selle nimel olen ju teadlikult loobunud paljudest hüvedest, mis kättesaadavad, lausa enesestmõistetavad suurel maal, eelkõige valikute ja pakutavate teenuste osas (kauplused, kultuuri- ja meelelahutusasutused, teenindustevõtted, arstiabi, haridus jne.). Olen päris kindel, et just samadel põhjustel elavad siin pea kõik pered, kelle üks ja ainus kodu on Vormsil, aga ka suvekodude omanikud.

Üha rohkem ollakse kimpus kõikvõimaliku reostusega, nüüd juba ka müra- ja valgusreostusega. Täna on Vormsi veel koht, kus kuuleb üle saare rõõmsat linnulaulu, metsas puude kohinat, vabas rannas mere mühinat – loomulikke loodushääli nende loomulikus keskkonnas. Siin võib veel kuulda vaikust ja tajuda loomulikku valgust. Kas see peab olema kaduv väärtus

või on mõtet seista nende väärtuste, kaasaja kaduvate loodusvarade eest? Kindlasti on mõtet, kõigi nende jaoks, kes siin elavad, kes siin suvitavad, samuti puhkajate jaoks, kes ehedat loodust ja maaelu nautima või avastama tulevad, aga ka nende jaoks, keda veel sündinudki ei ole, nii vormsilaste, eestimaalaste kui ka heaolumaadest pärit eurooplaste jaoks. Püsielanikega väikesaared peaks siiski säilitama oma loomuliku maastikupildi. Üks pisike saar jääb lihtsalt liiga kitsaks, et sinna mahutada üksteist häirimata tuulepark, saare kogukond, linnustik ja mõnus puhkekoht. Mitte kuidagi ei usu, et üle saare laiutav tuulepark meelitaks saarele juurde uusi elanikke või puhkajaid, aitaks kaasa kohapealse ettevõtluse arendamisele. Võib hoopis juhtuda, et saare, oma kodupaiga, on sunnitud jätma nii linnud kui inimesed ja looduskaunist vaikusesaarest saab kõrgele ja kaugele ulatuvate elektrigeneraatoritega undav tööstusmaastik. Kurb perspektiiv ...

Loodan väga, et rohelise energia nimel ei ohverdata Eesti kauneid, omanäolisi püsiasustusega väikesaari ja et hea tahtmise korral leiab tuuleenergia tootmiseks teisigi tuuliseid kohti.

Jana Kokk
Vormsi püsielanik

Ei tuulepargile meie saarel!

Vormsi saare loodus, selle ilu ja saarel valitsev rahu on meile, kes me elame siin suvel, talvel või aastaringi, suur väärtus. See on asendamatu. Selle üle ei ole võimalik kaubelda. Me ei taha oma majade, metsade, niitude ja põldude kohale rohkem kui 100 meetri kõrgusi pöörlevaid tuulikuid. Nende rajamine hävitaks inimeste, lindude, loomade ja taimede elukeskkonna. Vormsi tulevikuks ei tohi saada hingetu tehномаastik, vaid loodus- ja inimsõbralik saareelanike elukeskkond ning vaikust, rahu ja looduselamusi otsivate saare külaliste sihtpunkt.

Märts 2010

272 allkirja

ja Interneti vahendusel
<http://petitsioon.ee/tuulepark-vormsil>
on petitsioonil 564 allkirja

(4. mai seisuga)

Näoga mere poole

Järjekordne uduselt hahetav hommik kriimulise akna taga, nagu neid juba lugematu arv kordi nende lõputuna näivate aastate jooksul ette oli tulnud. Ta ei tahtnud enam silmi avada, ei tahtnud oma kukkumistest ja varasaabunud vanadusest kangeid konte segipööratud asemelt üles ajada. Sest mille nimel? Mille või kelle jaoks?

Kõik oluline oli kadunud. Kas ta polnud õigel ajal märganud, millal elu allamäge hakkas veerema või oli kõik toimunud nii märkamata, iseeneslikult, et jäi vaid saatusele imestuvi sui tagantjärele vahtida?

Ah, mis sest enam, nüüd on kõik oluline nagunii jäädavalt läinud. Armsad vanemad manalateed kadunud, kindel töö nõndasamuti ja ... Just, see on nimelt NENDE süü. Et see naine talle ka säärane ... lehtsaba pidi sattuma. Kes esimeste eluraskuste peale nelja tuule poole läheb.

Kodus too, jah kohe üldse püsida ei tahtnud, muudkui õhuti vuhh-vuhh välja, ikka kontserdile või teatrit tegema või.. Endal kodus kõik aiatööd tegemata, värsked kalad rookimata, mees ja loomad nälgas ...

Ja vedas lapsed kah samale epakale rajale, polnud siin temal enam päästa midagi. Eks ta alguses oli ikka üht- ja teistmoodi proovinud. Kutsunud lapsi kasvuhoonesse kaasa, rääkinud tomati- ja kurgikasvatusest ehk jälle näidanud neile erinevaid kalu ja utsitanud nende liike meelde jätma. Paaril korral olid põnnid omal ajal kalalegi kaasa võetud. Nood olid sellest igatahes elevil olnud, kui hilisõhtul sääsepirina sees oma punastes kummikutes vapralt tal mere äärde viival kruusateel sabas püsisid, silmad põnevusest helkimas, ja kaldalgi püsisid lapsed tookord täitsa vagusi, kuni tema võrke sisse pani. Hiljem olid põnnid tahtnud tema kalamehesaapaidki jalga proovida, mis neile siis ju päris pea kurguauku olid ulatunud, heh, muiga või praegugi.

Aga võrgupuhastamine ja kalarookimine- ei, sellega jäid küll kõik jänni. Sipsti siit ja teine sealt, ega see võrgupuhastamine nüüd nii kerge töö ka pole, selleks peab ikka kannatust varuma, hoolega kõik üle vaatama.

Nojah, tema lapsed küll, aga ikkagi nii palju emasse- ei viitsinud nemadki porgandipeenraid kitkuda, veel vähem kala rappida, ikka oli vaja mujal tühikargajaid mängida. Tjah, agoonias siplevatele kaladele oli teinekord saunas vettki juurde visatud ... Rumalad lapsed, on siis vaja kalade piina veelgi pikendada ...

Või mis neist mälestustest enam, näh, kell juba seitse kah, peab ennast ikka üles ajama ja midagi hamba alla vaatama ...

Ta avas aeglaselt silmad- tolmust paks õhk kõditas sõormeid ja pani esmalt kopse puhtaks aevastama. Aga siis - ikka toosama hallikspleekinud toalagi ja võidunud tapeetidega seinad tema ümber, paksu kardina vahelt sissepiiluv hommikuhämarus segatuna mere poolt uhkava külmiiske uduga ja pikad

vonklevad riulid täis kapsaksloetud raamatuid. Mille jaoks nüüd need? Kunagi oli ta selle kõik ehitanud ainsa mõttega - oma perele, et tema naisel ja lastel oleks hea nende vahel elada, et tema enda vanemad võiksid poja üle uhked olla. Kõik oli viimseini oma kätega tehtud, hoole ja armastusega lihvitud ning viimaks veel paikagi seatud. Ja nüüd pole kedagi, kes neid vaataks, ehitatu ja seeläbi tema enesegi ülegi uhkust tunneks. Kes on kadunud maamulda, kes niisama ilma hoolde läinud ...

Suurivaevu vinnas ta ennast voodiservalt üles, sirutas kühmus keha poolenisti sirgeks, niipalju kui haige ja naksuv selg lubas, masseeris vasakut õlga, mis suvest saati aina tuntavamalt end hommikuti tunda andis, ning tatsas külma kööki. Teinud viimastest niisketest haokubudest tule pliidi alla, jäi ta akna alla seisma.

Tinahall taevas ei töotanud kuigi head ilma, lõrtsilumi oli raske ja kleepjas ning kollased kõrkjatuustid kahisesid õue all kurvameelselt. Tuleks metsa uute hagude järele minna, muidu peab homme päris külmas olema, vilksas mõte läbi pea ... Siis rändas ta pilk taas vanale paadivarele värava all. Kui mitmeid kordi päevas ta seda rohekasvalget kühmukest roogude vahel silmitsenud oli, hinges kahtlused, kahetsuse- ja käegalöömismeeleolud segiläbi?

Jah, kui üldse millegi, siis just selle asja pärast oli tal enda pärast küll veidike häbi. Kui naine oli läinud, läks kõik lõplikult allavoolu, sealhulgas ka kalamehepõli, mida ta ometi juba varasest poisipõlvest peale nii kirglikult oli armastanud. Ei möödunud tema nooruses vist küll ühtki nädalavahetust, kus poleks isa või venna, hiljem juba sõbrapoistega mõnd õngeretke ette võetud. Sõita varahommikuti võrriga läbi tühjalt kajavate ja uniste linnatänavate, sõormeis asfaldi turvaline- tõrvane hõng ning kuklas aimumas aina tugevnev mere kutse - vot see oli alles tõeline elu! Ega alati polnudki saadav kalakogus kõige tähtsam, ehkki ta seda oli alalõpmata püüdnud tähtsustada, esmalt ema, hiljem naise ees. Näed sa, täna sain 6 kilo ahvenat, 3 kilo lesta, mõned särjed veel pealekauba ...

Aga teisalt, ka niisama vete ääres istuda, loodushäali kuulatada ja omaette mõelda, selles oli mingi seletamatu rahu ja õndsus. See tegi pea klaariks ja pani vere vemmeldama. Tahaks nagu midagi veel, tuleks kuhugi veel pürgida - nagu hing oleks korraga tiivad saanud ja kõrgustesse sõostnud. Pärast oli meel nii hea ja süda kerge, et lausa lust oli argitoimetuste man tagasi pöörduda.

Küllil Kivi

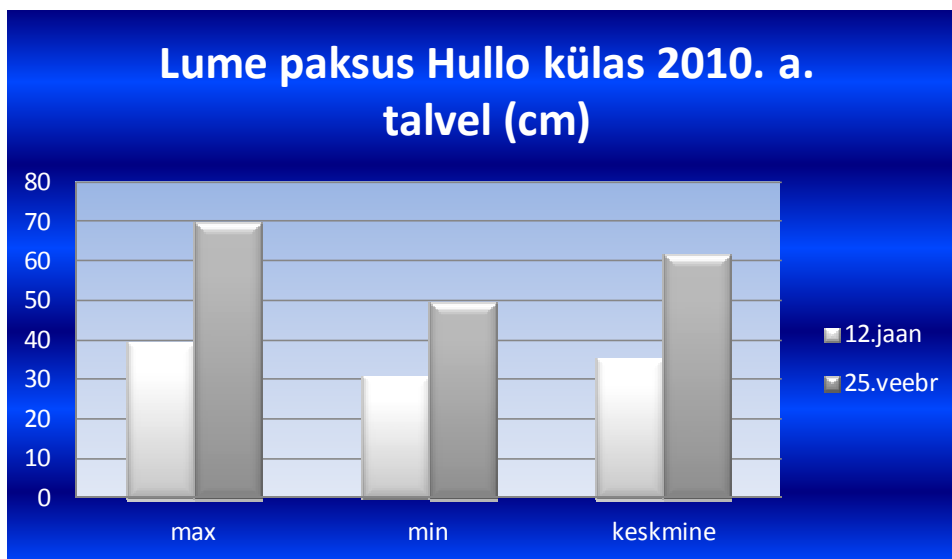
Vormsi lumerekord?

Vormsi kooli 7. ja 8. klassi õpilased käisid selle aasta jaanuari- ja veebruarikuus Hullo külas lume paksust mõõtmast.

12. jaanuaril saadi maksimaalseks mõõtmistulemuseks 39,5cm, kuid 25. veebruaril oli maksimaalseks mõõtmistulemuseks juba 70cm. Mõõtmisi tehti Hullo küla kümnest erinevast kohast ja saadi keskmisteks tulemusteks vastavalt 35,7cm ja 62,1cm.

Eesti selle aasta lumerekord mõõdeti Jõhvis, seal sadas maha 78cm lund. Eesti kõigi aegade sügavaim lumi mõõdeti 1924. aastal Virumaal Pagaris ning lume paksuseks oli 97 cm. Kahjuks puuduvad ametlikud andmed Vormsi kohta, kuid võib arvata, et tänava võis sadada maha viimase saja aasta lumerekord.

Märtsikuu teisel nädalal oli märgata esimesi kevadetuleku märke. 9. märtsil oli kuulda selle aasta esimest rasvatihase laulu. Varesedki on hakanud kaaslasti otsima ja tegelevad juba pesaehitusega.

Koostajad: Vormsi Lasteaed-Põhikooli 7. klassi õpilased Hanna-Stiina Maripuu, Liis Pöder ja õpetaja Age Kõiveer

Teabelehe väljaandja:
MTÜ Läänerrannik.
Vormsi, Läänemaa
e-mail:
laanerannik@hotmail.ee

Teade

22.-23. mail toimuvad folklooriringi raames Sofia Joonsi juhendamisel õpitoad:

laupäeval 22. mail Vormsi ja rannarootsi laulu- ja tantsutuba;
pühapäeval 23. mail hiiu kandle õpituba algajatele ja edasijõudnutele.
Täpsem info ja registreerimine Age Kõiveer 53074046

